

KAMIL PIETRASIK ▶▶

Towarzystwo Azji i Pacyfiku

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8579-0659>**Společności świata Orientu na wyciągnięcie ręki**[recenzja książki *The World of Islam in Research Perspectives of Oriental Studies and Political Science. Vol. 2: Society*]**Communities of the Orient at your fingertips**[book review *The World of Islam in Research Perspectives of Oriental Studies and Political Science. Vol. 2: Society*]**Восточные общины у вас под рукой**[рецензия книги *The World of Islam in Research Perspectives of Oriental Studies and Political Science. Vol. 2: Society*]

Od kilkunastu lat w Polsce tematem popularnym i budzącym zainteresowanie naukowców i ekspertów z zakresu wielu dyscyplin naukowych, a także dziennikarzy i publicystów, stał się „świat Orientu”. Omawiana monografia wieloautorska jest niejako kontynuacją pierwszego tomu, który został wydany pod tym samym tytułem i poruszono w nim przede wszystkim kwestie historyczne oraz polityczne dotyczące państw arabskich i muzułmańskich (por. Dahl et al., 2019). Redaktorami naukowymi omawianej monografii, tak jak pierwszej części, są Michał Dahl, Paweł Hanczewski oraz Magdalena Lewicka. Warto zauważyć, że podobnie jak w pierwszym woluminie, tak i w drugim, zawarto dwujęzyczne (w języku polskim i angielskim) wprowadzenie autorstwa Rafała Ożarowskiego, eksperta od spraw Bliskiego Wschodu i zagadnień terroryzmu międzynarodowego.

Recenzowana praca została podzielona na siedem rozdziałów. Rozdział pierwszy (*Islam vs. Society/ Islam a społeczeństwo*), składa się z trzech artykułów. W pierwszym tekście, autorstwa Soni Mielnik (*Islam zmienia Rosję – muzułmanie w Moskwie*) skupiono się na sytuacji muzułmanów w Moskwie w czasach obecnych. Słusznie wspomniano o polityce Kremla względem wyznawców islamu w stolicy Rosji. Tym samym wskazano, iż polityka władz rosyjskich wobec muzułmanów opiera się na asymilacji (s. 19). Trudno się z tym stwierdzeniem nie zgodzić, gdyż w Moskwie (liczącej nieoficjalnie od 2 do 2,5 mln wyznawców islamu – s. 15) pozwala się na działalność meczetów oraz aktywność społeczności muzułmańskiej. Pojawić się może niedosyt, że nie poświęcono więcej miejsca islamowi w Moskwie, albowiem w ramach tego wątku można poruszyć m.in. kwestie dotyczące relacji na linii muzułmanie-prawosławni lub stosunek między muzułmanami w Moskwie a nacjonalizmem rosyjskim. Wartą wspomnienia i omówienia jest sytuacja, w której to wyznawcy islamu są atakowani przez nieznane grupy skrajnej rosyjskiej prawicy w Moskwie. Nie ulega wątpliwości, iż nie jest to mankament podjętego tematu, gdyż autorka w sposób krótki i treściwy przedstawiła uwarunkowania islamu i jego wyznawców w Rosji, a przede wszystkim w Moskwie.

Katarzyna Skała w rozdziale pt. *Islam jako czynnik narodotwórczy: przypadek Boszniaków w Bośni i Hercegowinie* skoncentrowała się na dość ważnej kwestii, czyli religii, która była istotnym czynnikiem narodotwórczym na przykładzie Boszniaków w Bośni i Hercegowinie. Warto nadmienić, iż autorka na początku zaproponowanego, ciekawego artykułu, wyjaśniła w klarowny sposób różnice między Boszniakami i Bośniakami (s. 23). Następnie dokonano retrospekcji i przedstawiono m.in. pojawienie się islamu na terytorium dzisiejszej Bośni i Hercegowiny oraz sytuację bośniackich muzułmanów w czasach Imperium Osmańskiego, którego jurysprudencja dosięgała nawet krajów bałkańskich. Dalej autorka przytoczyła kasus islamu w czasach istnienia Jugosławii oraz los muzułmanów, w tym Boszniaków, w czasie wojny domowej na Bałkanach oraz omówiła relacje między muzułmanami a wyznawcami innych religii, np. prawosławia.

Ostatnim rozdziałem w omawianej części tejże monografii jest *Muzułmańska mniejszość religijna w polityce Republiki Serbii*, którego autorem jest Patryk Bukowski. Tutaj z kolei zaprezentowano mniejszość muzułmańską

w polityce serbskiej. W początkowej części rozdziału autor zaproponował, aby przedstawić współczesne uwarunkowania wyznawców islamu w Serbii i ich liczbę w oparciu o spis powszechny przeprowadzony w tym kraju w roku 2011 (s. 34–35), a także wskazując na rozkład terytorialny. Walorem niniejszego tekstu jest właśnie to, iż zawarto w nim wiele danych dotyczących muzułmanów w Serbii z podziałem na gminy oraz miasta. Nie zapomniano o newralgicznym obszarze dla Serbii, czyli Prowincji Autonomicznej Wojwodinie (s. 39). Znaczącymi walorami omawianego artykułu jest wspomnienie o muzułmańskiej mniejszości religijnej w krajowej polityce Serbii (przytoczono zapisy konstytucji tego kraju), a także w polityce zagranicznej (stosunek do Kosowa, czy muzułmańskich Albańczyków).

Druga część monografii nosi tytuł *Woman in the World of Islam/Kobieta w świecie islamu*. Rozważania w ramach tej części rozpoczyna tekst Oktawii E. Braniewicz zatytułowany *Mentalność społeczna i wierzenia jako bariery dla rzeczywistej ochrony praw kobiet w Afryce*, w którym to autorka skupiła się na zobrazowaniu sytuacji kobiet oraz ich praw na kontynencie afrykańskim. Wskazano na uwarunkowania dotyczące życia kobiet w krajach, gdzie – w większym lub mniejszym stopniu – respektowane jest prawo szariatu. Z kolei w tekście Judyty Bielanowskiej (*Zabójstwa honorowe w świecie islamu*) zauważyć można, jak fenomen kulturowy, którym są zabójstwa honorowe, niebędące prawem pisanim, lecz tradycją, jest w XXI wieku nadal praktykowany. Autorka słusznie przedstawiła rozważania umożliwiające zdefiniowanie „zabójstw honorowych”, które pozwoliły lepiej zrozumieć ten trend zakorzeniony w niektórych kręgach kulturowych. Olga Bykowa zaproponowała tekst pod tytułem *Izobrazheniye roli zhenshchiny v musul'manskom obshchestve skvoz' prizmu videniya yevropeytsa (na materialakh ukrainskikh pechatnykh izdaniy)*, gdzie dokonuje przedstawienia obrazu cech określających stereotyp muzułmańskiej kobiety w ukraińskich mediach.

Kolejna część monografii nosi tytuł *Migration/Kryzys migracyjny*. Edwin Olczak w rozdziale pt. *Uchodźcy a sprawa Polska, czyli o konflikcie zbrojnym i kryzysie wartości*, dokonuje omówienia polskiej polityki migracyjnej po wydarzeniach z ukraińskiego Majdanu, które miały miejsce w 2013 roku, oraz po zajęciu przez tzw. Państwo Islamskie północnych części Syrii oraz Iraku. Autor pochylił się nad sposobem przedstawiania uchodźcy i jego sytuacji w polskich mediach. Natomiast Aleksander K. Olech zaproponował

studium zatytułowane *Uchodźcy i imigranci w Republice Francuskiej a zakaz noszenia burek, hiğābów i niqābów*. Jest to ważny temat, zwłaszcza w kontekście napływu nowych fal imigrantów z Afryki Północnej, którzy wyznając islam mogą czuć się dyskryminowani. Atutem omawianego artykułu jest, że autor pokusił się o zarysowanie chronologii i kontekstu przyjęcia ustawy zakazującej zakrywania twarzy w Republice Francuskiej (s. 127–128), a także dokonał analizy ustawy zakazującej zakrywania twarzy w przestrzeni publicznej (s. 129–131). Kończąc omawianie tej części monografii należy jedynie napomknąć, iż pewnym mankamentem może być ujęcie w niej jedynie dwóch, a nie większej liczby tekstów. W czasach charakteryzujących się występowaniem nasilonych fal migracji (głównie chodzi o jedną z form migracji, czyli uchodźstwo) pogłębienie analizy wskazanej problematyki wydaje się uzasadnione, jednak nie przysłania to wartości merytorycznej i naukowej drugiego woluminu *The World of Islam in Research Perspectives of Oriental Studies and Political Science*.

W rozdziale czwartym (*Economy/Gospodarka*) autorzy skupili się na aspektach gospodarczych, czy też ekonomicznych dotyczących świata Orientu. Pierwszym artykułem z tej części jest artykuł Michała Zaremby pt. *Państwa Bliskiego Wschodu we współczesnej gospodarce światowej. Wybrane zagadnienia*. Autor najpierw przybliżył czytelnikom historię państw bliskowschodnich ze szczególnym uwzględnieniem ich rozwoju gospodarczego, poczynając od lat 40. i 50. XX wieku po dziś dzień, a następnie omówił zmieniającą się sytuację w światowej gospodarce za sprawą wielu państw muzułmańskich, takich jak np. Arabia Saudyjska, Irak czy Iran. Warto dodać, iż podjęty temat wzbogaca spora liczba tabel (8), które mają w łatwy sposób zilustrować rozwój krajów położonych na Bliskim Wschodzie nie tylko pod względem gospodarczym, ale także np. wzrost populacji lub depopulację. Magdalena Brzeska w rozdziale *Islam jako religia dominująca w Malezji a rozwój społeczno-gospodarczy kraju* skupiła się na zagadnieniu wpływu religii na funkcjonowanie społeczno-gospodarcze państwa malezyjskiego. W tym miejscu warto wskazać, iż kwestie dotyczące Malezji w polskiej literaturze przedmiotu nie są dość często poruszane. W związku z tym omawiany artykuł jest innowacyjny, a także jest źródłem wiedzy nt. islamu w Malezji oraz stanu gospodarki i sytuacji społecznej w tym kraju. Ostatni rozdział z cyklu ekonomicznego został przygotowany przez Konrada Banasia i nosi

tytuł *Export of Textiles from Poland to Arabic Countries in the Period between 1918 and 1939*. Bazując na kanwie cennych źródeł historycznych autor skupił się na skali eksportu tekstyliów z Polski do krajów arabskich w okresie od 1918 do 1939 roku. Zaproponowany okres jest szczególnie dla tworzącego się na nowo państwa polskiego, mierzącego się m.in. z wyzwaniem ze strony sąsiadów. Autor – po dokonaniu analizy źródeł – wskazuje na fakt, iż Egipt był ważnym partnerem dla Polski w eksporcie tekstyliów. Na uwagę zasługuje, iż polskie dobra narodowe walczyły z nieco tańszymi brytyjskimi, włoskimi czy japońskimi wówczas produktami tekstylnymi (s. 189). W tekście zaprezentowano skalę i rozmiar eksportu polskich tekstyliów nie tylko do Egiptu, ale także do: Maroka, Tunezji, Sudanu, Syrii, Libanu, Palestyny i Iraku. Ów tekst może zainteresować nie tylko historyków dziejów państwa polskiego czy badaczy historii Bliskiego Wschodu, ale także studentów nauk technicznych ze specjalizacji włókiennictwo.

W kolejnej części (*Religion/religia*) zaproponowano dwa rozdziały. Pierwszy, autorstwa Dobrosławy Wiktor-Mach, porusza wątki ekologiczne w tureckim islamie na przykładzie myśli Saida Nursiego. W kontekście walki o planetę i rozwoju idei ekologii na świecie, wskazany tekst jest niezwykle aktualny i niewykluczone, że może zainteresować wielu czytelników. Jak wskazała sama autorka, celem artykułu jest prezentacja specyficznych koncepcji muzułmańskich w dyskursie ekologicznym na przykładzie jednego z najbardziej wpływowych teologów tureckich, S. Nursiego (s. 212). Następny rozdział (*Rodzaje przestępstw i system kar w prawie muzułmańskim*), napisany przez Damiana Skowrona, skoncentrowany jest wokół zagadnień dotyczących muzułmańskiego prawa karnego. W tekście zaproponowano zapoznanie się z prawem karnym w kontekście historycznym, etycznym, ekonomicznym i religijnym, aby lepiej zrozumieć filozofię prawa. Słusznie wspomniano, iż niektóre sposoby wymierzania kar, w zachodnim kręgu kulturowym uznawane jako nieakceptowalne, są stosowane po dziś dzień. Jako przykład podano tutaj Arabię Saudyjską, gdzie dochodzi do amputacji poszczególnych części ciała za kradzież.

Przedostatnia część omawianej publikacji wieloautorskiej nosi tytuł *Dialogue/dialog*. Tutaj, tak jak w poprzednim rozdziale, wyróżniono dwa interesujące artykuły. Pierwszy tekst, autorstwa Macieja Zaborskiego, dotyczy dialogu z perspektywy teologicznej (*Teologiczne wymiary dialogu*

– od *Vaticanum II* do współczesności. Wybór międzyreligijnych wypowiedzi Urzędu Nauczycielskiego Kościoła na temat islamu). Autor zaproponował nie tylko omówienie idei oraz problemów dotyczących dialogu z religiami nie-chrześcijańskimi, szczególnie islamem, ale także poszukiwania odpowiedzi na pytanie dotyczące zakresu komunikatów Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, zawartych w nauczaniu Jana VI, Jana Pawła II, Benedykta XVI oraz Franciszka I, odnoszących się do dialogu międzyreligijnego z muzułmanami (s. 239). Z kolei w drugim tekście tegoż rozdziału (*Instytucje dialogu muzułmańsko-katolickiego w Polsce. Wybrane aspekty w perspektywie jubileuszu działalności Rady Wspólnej Katolików i Muzułmanów*) mowa jest nie tylko o relacjach chrześcijańsko-muzułmańskich, ale także o jego zawilej historii na ziemiach polskich. Jego autor Marcin Wozikowski dość obszernie przedstawia wątki historyczne, które obrazują, jak wyglądała egzystencja i status prawny Związku Muzułmańskiego w Polsce. Wiele miejsca poświęcono Tatarom, którym przysługiwała w Polsce swoboda wyznaniowa, a sejmy z lat 1556–1569 zezwalały na budowanie meczetów (s. 268).

Ostatnią częścią recenzowanej monografii jest *Literature and art/Literatura i sztuka*. Otwiera ją rozdział autorstwa Magdaleny Lewickiej i Nataszy Mieczkowskiej, zatytułowany *Mieszkańcy Bliskiego Wschodu w relacjach polskich pielgrzymów podróżujących do Ziemi Świętej w XIX wieku na przykładzie dzieł Józefa Sebastiana Pelczara*. Na początku tekstu można zapoznać się z historią J.S. Pelczara, a następnie z opisem losów wybranych mniejszości narodowych oraz religijnych na Bliskim Wschodzie zawartych w dziełach Pelczara. Chodzi tutaj m.in. o Arabów, Beduinów, Derwiszów, Chrześcijan, Żydów, Druzów, Romów i Afrykanów. Poruszono także kwestię sytuacji islamu w czasach żywota Pelczara. Olga Bykowa, której artykuł ukazał się również w pierwszym woluminie *The World of Islam in Research Perspectives of Oriental Studies and Political Science*, zaproponowała tekst pt. *Spetsyfyka sozdanyya obraza Turtsyy v reportazhakh na putevuyu tematyku Kostya Kotka „Solntse za mynaretamy” („Sontse poza minaretamy”) (1928) y „Dnevnyk neskol’kykh horodov” („Shchodennyk kil’kokh mist”) (1930)*, w którym bazowała głównie na dwóch wybranych tekstach z 1928 i 1930 roku autorstwa Kostii Kotki, opisujących tworzenie się państwowości tureckiej w aspekcie reform: politycznych, społecznych i życia religijnego za czasów Mustafy Kemala. Przeanalizowane zostały lata 20. XX wieku.

W rozdziale pt. *Religiozno-filozofskiye iskanija Chingiza Aytmatova*, Nikołaj Waskiw skoncentrował się natomiast na analizie twórczości Czyngiza Ajtmatowa. W tekście wskazano między innymi, iż C. Ajtmatow – jako rdzenny Kirgiz, lecz obywatel Związku Sowieckiego – „otworzył” swój kraj na zachód (zachód, który był oceniany przez niego poprzez pryzmat współczesnego życia i mający zupełnie inne wartości niż te sowieckie). W rozdziale poruszono przemyślenia Ajtmatowa od strony filozoficznej oraz religijnej, głównie wspominając o chrześcijaństwie oraz islamie. Z kolei w następnym artykule – *Sufijskiye motivy liriki Magtymguly Pyragy (Makhtumkuli Fragi)* – ten sam autor podjął temat dotyczący faktów, które dowodzą przynależności genialnego poety turkmeńskiego do społeczności *sufi*, jego związków z naukami o wielkim mistrzu sufi Bahauddin Nakszbandim. Ciekawym fragmentem omawianego artykułu jest ukazanie roli i znaczenia sufizmu w literaturze (s. 362–363). W dalszej części omawianego rozdziału Swietłana Czerwonnaja w *Sovremennaya mechet' (islamskiy kulturno-prosvetitel'skiy tsentr) kak arkhitekturnaya novatsiya*, zaprezentowała analizę projektów budowy meczetów i ośrodków islamskich z XX i XXI wieku. Autorka dowodzi, iż zachodzi interakcja dwóch wpływów architektury: nowoczesności i postmodernizmu. Czerwonnaja skupiła swą uwagę na meczetach wybudowanych w miejscach, gdzie islam jest religią dominującą, a także np. we Francji, gdzie islam jest w fazie rozprzestrzeniania się m.in. wraz z falami migrantów przybywających do Europy. Walorem tekstu jest również wykorzystanie przez autorkę zdjęć.

Reasumując należy wskazać, iż omawiana monografia wieloautorska pod redakcją M. Dahla, P. Hanczewskiego i M. Lewickiej skierowana jest do wielu zainteresowanych sprawami świata Orientu. Zaproponowana formuła powoduje, iż tom wyczerpuje wiele istotnych zagadnień, a wiele artykułów ma charakter twórczy i innowacyjny. Każdy z autorów starał się, aby jego tekst czytało się dobrze, zaś używany język jest przystępny. Jedynym mankamentem jest to, iż omawiany wolumin kończy się na stronie 406. Znaczy to, że w monografii mogło się znaleźć jeszcze więcej interesujących tekstów dotyczących świata arabsko-muzułmańskiego (w tym takich państw jak: Arabia Saudyjska oraz Irak czy Iran).

DR KAMIL PIETRASIK

Towarzystwo Azji i Pacyfiku
kamilpietrasik@interia.pl

Bibliografia

- Dahl, M., Hanczewski, P., Lewicka, M. (red.). (2019). *The World of Islam in Research Perspectives of Oriental Studies and Political Science. Vol. 1: History and Politics*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Dahl, M., Hanczewski, P., Lewicka, M. (red.). (2019). *The World of Islam in Research Perspectives of Oriental Studies and Political Science. Vol. 2: Society*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.